

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararı

OKYAY ve DİĞERLERİ / Türkiye Davası*

Başvuru No: 36220/97

Strasbourg

12 Temmuz 2005

USUL

1. Dava, Türk yurttaşları olan Ahmet Okyay, Derya Durmaz, Rifat Bozkurt, Noyan Özkan, Uğur Kalelioğlu, Banu Karabulut, Senih Özay, Talat Oğuz, Tamay Arslançeri ve İbrahim Arzuk (“Başvurucular”) tarafından 9 Aralık 1996 tarihinde ve İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesinin eski 25. maddesi uyarınca, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu (“Komisyon”) önünde Türkiye Cumhuriyetine karşı yapılan bir başvurudan (no. 36220/97) kaynaklanmıştır.
2. Türk Hükümeti (“Hükümet”), Mahkeme önündeki yargılama nedeniyle bir Ajan atamamıştır.
3. Başvurucular, idari makamların, Türkiye’nin güneybatısında bulunan Muğla ilinde kurulu Yatağan, Gökova (Kemerköy) ve Yeniköy termik santrallerinin işletmelerinin durdurulmasına ilişkin idare mahkemelerince verilen kararların yerine getirilmesindeki ihmallerinden dolayı Sözleşmenin 6. maddesindeki adil yargılanma haklarının ihlal edildiğinden yakınmışlardır.
4. Sözleşmeye bağlı 11 nolu Protokolün yürürlüğe girmesiyle başvuru, 1 Kasım 1998 tarihinde Mahkemeye gönderilmiştir (11 nolu Protokolün 5/2 maddesi).
5. Başvuru, Mahkemenin 3. Bölümüne tevzii edilmiştir (Mahkeme İçtüzüğü, m. 52/1). Bu Bölüm içinde davayı inceleyecek olan Daire (Sözleşme, m. 27/1) İçtüzüğü 26/1 maddesi uyarınca oluşturulmuştur.
6. Mahkeme, 17 Ocak 2002 tarihinde kabuledilebilirlik kararını açıklamıştır.
7. Başvurucular ve Hükümet, davanın esasına ilişkin yazılı görüşlerini sunmuşlardır (İçtüzük, Kural 59/1).
8. Mahkeme, 1 Kasım 2004 tarihinde Bölümlerin yapılanmasını değiştirmiştir (İçtüzük, Kural 25/1). Dava, yeni oluşturulan İkinci Bölüme havale edilmiştir (Kural 52/1).

OLGULAR

I. DAVANIN ÖZEL KOŞULLARI

A. Davanın arka planı

* Dışişleri Bakanlığı Çok taraflı Siyasî İşler Genel Müdürlüğü tarafından Türkçe’ye çevrilmiş olup, gayriresmî tercümedir.

9. Dava, üç termik santralin Türkiye'nin güneybatısında bulunan Muğla ilinde yarattığı çevre kirliliği nedeniyle kapatılmasına ilişkin ulusal mahkemelerce verilen kararın ulusal yetkili makamlar tarafından yerine getirilmemesiyle ilgilidir.
10. Hepsi avukat olan başvurucuların yaşadıkları ve çalıştıkları şehir olan İzmir, termik santrallerin bulunduğu yere yaklaşık 250 kilometre uzaklıktadır. Anayasanın 56. ve Çevre Yasasının 3(a) maddesine göre (bknz. aşağıda 46. ve 47. paragraflar) başvurucular, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamının anayasal hakları olduğunu; çevre kirliliğini önlemenin ve çevreyi korumanın ödevleri olduğunu ileri sürmüşlerdir.
11. Yatağan, Yeniköy ve Gökova (Kemerköy) termik santralleri uzun bir süreden beri Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve Türkiye'nin Akdeniz bölgesinde yer alan Muğla ilinde bulunan bir kamu kuruluşu olan, *Türkiye Elektrik Kurumu* ("TEAŞ") tarafından işletilmektedir. Bu tesislerin işletilmesi sürecinde enerji üretmek için kullanılan düşük kaliteli kömür kirliliğe neden olmuş ve bölgenin biyolojik çeşitliliğini zarara uğratmıştır.

B. Termik santrallerinin çalışmalarının durdurulması için idari ve yargı makamları önünde yürütülen süreç

1. İdari makamlara başvuru

12. Başvurucular, 16 Nisan 1993, 28 Nisan 1993 ve 11 Şubat 1994 tarihli dilekçeleriyle, Sağlık Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Çevre Bakanlığı, TEAŞ ve Muğla Valiliğinden, Gökova, Yatağan ve Yeniköy termik santrallerinin kapatılması yönünde işlem yapmaları için talepte bulunmuşlardır. Başvurucular, üç termik santralin zorunlu izinleri almadıklarından ve işletilmelerinin çevre ve kamu sağlığı açısından tehlike oluşturduğundan yakınmışlardır.
13. Yukarıda adı geçen idari makamlar, 2577 sayılı İdari Yargılama Usul Yasasının 10/2 maddesine göre, başvurucuların dilekçesine yanıt vermemekle istek reddedilmiş sayılmıştır.

2. Aydın İdare Mahkemesi önündeki yargılama

14. Başvurucular, 16 Temmuz 1993, 18 Temmuz 1993 ve 18 Mayıs 1994 tarihlerinde Gökova, Yatağan ve Yeniköy termik santralleriyle ilgili olarak sırasıyla; Sağlık Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Çevre Bakanlığı, TEAŞ ve Muğla Valiliği hakkında Aydın İdare Mahkemesinde üç ayrı dava açmışlardır. Başvurucular, termik santrallerin işletmesinin durdurulması istemlerinin reddine ilişkin idari işlemlerin iptalini istemişlerdir. Mahkemeden ayrıca, santrallerin çalışmasının kamu sağlığında ve doğada telafisi olanaksız zarara neden olacağını ileri sürerek, yürütmenin durdurulmasını da istemişlerdir. Dava husumetine sahip olma konusuna gelince, başvurucular Anayasanın 56., Çevre Yasasının 3. ve 30. maddelerine dayanmışlardır (bknz. 47. ve 50. paragraflar).
15. Aydın İdare Mahkemesi, üç termik santralin faaliyetinin çevre üzerindeki etkilerini saptamak amacıyla, ormancılık, çevre ve kimya konularında uzman üç üniversite profesöründen oluşan bir bilirkişi heyeti atamıştır.
16. Bilirkişilerin raporları, 16 Şubat 1996 tarihinde mahkemeye sunulmuştur. Bilirkişiler, santrallerin önemli miktarda nitrojendioksit, sülfürdioksit yaydıklarını ve zorunlu baca

filtrelerinin olmadığını saptamışlardır. Ayrıca, termik santrallerin, 25-30 kilometre çapındaki bir alanda yer alan bölgede tehlike oluşturduğunu da bulgulamışlardır. Buna göre, Gökova termik santralının derhal kapatılmasını; Yeniköy ve Yatağan termik santrallerinin birer ünitesinde çalışmanın durdurulmasını ve bunlarda desülfürizasyon üniteleri kurulmasını tavsiye etmişlerdir.

17. Aydın İdare Mahkemesi, 20 Haziran 1996 tarihinde termik santrallerin çalışmasının geçici olarak durdurulması için yürütmeyi durdurma kararı vermiştir. Mahkeme, TEAŞ'ın, gaz emisyonları, atık suyun boşaltılması ve inşaat için zorunlu izinler olmaksızın, 1994 yılından bu yana "test çalışmaları" kisvesi altında santralleri çalıştırdığını bulgulamıştır. Birliklerinin bulguları temelinde, mahkeme, santrallerin halihazırda kirliliğe neden olduğuna, insan sağlığı ve çevre için zararlı olduğuna ve çalışmaların sürdürülmesi durumunda, halka telafisi olanaksız şekilde zarar vereceğine dikkat çekmiştir. Sonuç olarak, mahkeme, santrallerin çalışmasının durdurulması isteminin reddine ilişkin idari kararın hukuka uygun olmadığına hükmetmiştir.
18. İdare mahkemelerinde tek yargıyla verilen kararların temyiz incelemesini yapmakla görevli Aydın Bölge İdare Mahkemesi, davalı kamu yetkililerinin 20 Haziran 1996 tarihli yürütmenin durdurulması kararına itirazını, 29 Ağustos 1996 tarihinde reddetmiştir.

(a) Gökova (Kemerköy) termik santrali davası

19. Başvurucular, idare mahkemesinde Gökova termik santralının faaliyetinin sürmesinin çevre felaketine yol açacağını ileri sürmüşlerdir. Bu durum özellikle, deniz balığı çeşidinde azalma, tarımsal ve ormanlık arazide zarar yaratabilecek ve tehlikeli emisyon riski nedeniyle turizm üzerinde ters etki yapabilecektir. Bu bağlamda başvurucular, yetkililerin çevresel etki raporu almak ve zorunlu işletme izinlerini elde etmek konusundaki ihmalden yakınmışlardır.
20. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, idare mahkemesine yaptığı sunumlarda, başvurucuların davaya taraf olma ehliyetlerini tartışmış; İdari Yargılama Usul Yasasının 5/2 maddesine göre taraf sıfatına sahip olmadıklarını ileri sürmüştür (bkz. aşağıda 55. paragraf). Ayrıca, diğerlerinin yanı sıra çevresel etki raporu almanın zorunlu olmadığını ve yetkililerin halihazırda zorunlu izinlere sahip olduğunu ileri sürmüştür. Yetkililerin, yeni bir gaz desülfürizasyon tesisi kurmak için gerekli adımları attıklarına da dikkat çekmiştir.
21. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının bu sunumlarına ek olarak, Sağlık Bakanlığı, Çevre Bakanlığı, TEAŞ ve Muğla Valiliği, çevre kirliliğinin önlenmesi için tesiste gerekli donanımın kurulacağını, bu nedenle davanın reddedilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir.
22. Aydın İdare Mahkemesi 30 Aralık 1996 tarihinde¹ davalı kurumların, Gökova termik santralının faaliyetinin durdurulması isteminin reddine ilişkin kararının, iptaline karar vermiştir. Mahkeme, öncelikle başvurucuların tesislerin durdurulması amacıyla dava açmak için hukuki menfaatlerinin bulunmadığına ilişkin itirazı reddetmiştir. İdari Yargılama Usul Yasasının 2. maddesine gönderme yapan mahkeme, çevrenin, kültür ve tarih mirasının korunması hakkında veya kamu yararını yakinen ilgilendiren davalarda kişisel yararın ihlaline ilişkin bir iddianın bulunmasının zorunlu olmadığına, karar vermiştir. (bkz. aşağıda

¹ Aydın İdare Mahkemesinin, 1993/781 E. Sayılı ve 20 Haziran 1996 tarihli kararından söz edilmektedir. Olasılıkla, AİHM kararı yazılırken tarih hatası yapılmıştır. Bilgi davacılarından Noyan Özkan'dan alınmıştır (ç.n)

53. paragraf). Mahkeme ayrıca, zorunlu izinler olmaksızın “test çalışması” adı altında termik santralin çalıştırıldığını bulgulamıştır. Bu bağlamda mahkeme diğerlerinin yanı sıra şu saptamalarda bulunmuştur;

“(…) Öte yandan, Kemerköy termik santralinin çalıştığı dönemde çevreye zarar verip vermediğinin saptanması amacıyla yerinde yapılan keşif ve bilirkişi incelemesi sonucunda Prof. Dr. M. Doğan Kantarcı, Prof. Dr. Ayşe Müezzinoğlu ve Prof. Dr. İlker Kayadeniz tarafından hazırlanan ve mahkememizce bu karara esas alınan raporda özetle, Kemerköy termik santralinin 210 MW lik 3 elektronik üretim birimi halinde kurulduğu, düşük ısı verimli linyit yakarak elektrik ürettiği, baca gazlarındaki kükürt dioksit ile azot dioksit arıtma tesisleri bulunmadığı belirtilmiştir. Kemerköy termik santralinin üç ayrı biriminden her biri 1.4 milyon ton kömür kullanmaktadır. Düşük ısı değerli kömürlerin yakıldığı termik santralde hava kirliliğini azaltmak mümkün değildir. Termik santralin çevresinde kullanılabilecek kömür varlığı 110.5 milyon ton olarak görünmektedir. Üç üretim biriminin yıllık kömür tüketiminin yaklaşık 4.2 milyon ton olduğu kabul edildiğinde, termik santralin yaklaşık 26 yıl çalıştırılması gerektirir. Kemerköy termik santrali tek birim halinde çalıştırılsa bile, çevreye olumsuz etki yapacaktı. Bacalardan yayılan gaz 25-30 kilometre² çapındaki bir alanı etkileyecektir (...) Kemerköy termik santralinin üç birim, Yeniköy termik santralinin iki birim olarak çalıştırılması durumunda, Reşadiye yarımadasının Datça ve Betçe bölümleri sülfür dioksitten etkilenecektir. Termik santrale kömürün gemilerle getirilmesi, deniz kirliliğine yol açacaktır. Kemerköy termik santralinin sadece yakın çevresine değil, uzak çevresine de zararlı etki yapacaktır. Bu nedenle, baca gazlarındaki kükürt dioksitin artırılması için desülfürizasyon üniteleri kurulması gerekmektedir. Bu takdirde sülfür dioksit %95 oranında azalacaktır.

Ülkemizin enerji gereksinimi kesinlikle göz ardı edilmemelidir. Bununla birlikte, mevcut işletmede olan elektrik santralleri ya da ileride inşa edilecek olanları, kamu yararına saygı gereği yukarıda söz edilen kurallara uygun olmak zorundadır. Yalnızca elektrik üretmek için çevreye telafisi olanaksız zarar vermekle, kamu yararına gerekli saygının gösterildiği söylenemez.

Termik santrali kurmak ve işletmek konusunda gerekli önlemlerin alınmadığı görülmektedir. Uzun vadeli Devlet yatırımı niteliği taşıyan termik santrallerin çevreye olumsuz etkilerini minimize etme olasılığı olmasına rağmen, planlama aşamasından işletmenin başlangıcı noktasına kadar gerekli adımların atılmadığı veya çok az şeyin yapıldığı açıktır.

Baca gazı desülfürizasyon sisteminin kurulmasının maliyeti caydırıcı olmamalıdır. İdarenin alacağı önlemlerden doğan toplumsal yararın parasal boyutunu tartışmak, sosyal devletin amacına ters düşer (...)”

23. Termik santrallerin çevre kirliliğine neden olmaması için gerekli önlemler alınmadığı ve gaz emisyonu, işletme, inşaat, atık su boşaltma için zorunlu izinlerin olmaması nedeniyle mahkeme, başvuru sahiplerinin termik santralin işletmesinin durdurulmasına ilişkin isteminin idare tarafından reddedilmesinin hukuka aykırı olduğuna karar vermiştir.

(b) Yeniköy termik santrali davası

24. Başvuru sahipleri, idare mahkemesinde Yeniköy termik santralinin zorunlu izinler ve donanım olmaksızın işletilmesinin çevre felaketine yol açacağını ileri sürmüşlerdir. Bu nedenle idari makamların, tesisin faaliyetinin durdurulması isteminin reddine ilişkin kararının iptalini istemişlerdir.

² Aydın İdare Mahkemesinin dayandığı bilirkişi raporunda bu mesafe 25-30 kilometre olarak belirtilmesine rağmen, AİHM kararında, bu paragrafta ve ibarenin yer aldığı takip eden diğer paragraflarda alan maddi hata sonucu 2, 350 kilometre olarak yazılmıştır. Çeviri yapılırken ulusal mahkemenin kararı dayanak alınmıştır (ç.n).

25. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, termik santralin gerekli inşaat iznine sahip olduğunu ve TEAŞ'ın baca gazı desülfürizasyonu donanımının tesisi için gerekli adımları attığını iddia etmiştir. Bununla birlikte, Bakanlık, termik santralin çevreyi kirlettiğini yadsımış ve santralin kapatılmasının Ege Bölgesinde enerji kısıtlamalarını arttıracaklarını ileri sürmüştür.
26. Sağlık Bakanlığı, İdari Yargılama Usul Yasasının 5/2 maddesine göre (bknz. aşağıda 55. paragraf), davacıların davada taraf olma ehliyetlerinin bulunmadığını ileri sürmüştür. Diğerlerinin yanı sıra, ilgili kamu görevlilerinin termik santralin çevreyi kirletmesini önlemek için gerekli önlemleri aldığını ileri sürmüştür.
27. Çevre Bakanlığı, termik santral için işletme izni vermeye yetkili olmamasına rağmen, böylesi izinler için kendi görüşünün alınması gerektiğini yönündeki iddiasını sürdürmüştür. Bakanlık, Sağlık Bakanlığı ve TEAŞ'a bir görüş göndermiş olduğuna da dikkat çekmiştir. Buna göre, Çevre Yasasının yürürlüğe girmesinden önceki yapılaşmalarda, termik santraller açısından çevresel etki raporu alınması zorunlu değildir.
28. TEAŞ, davacıların bu davada hukuki yarara sahip olmadıklarını ve bu nedenle davanın reddedilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Kurum diğerlerinin yanı sıra, termik santralin yetkililerden alınmış zorunlu izinlere sahip olduğunu ve elektronik baca filtreleriyle donatılmış olduğunu iddia etmiştir. Şirket ayrıca, alternatif enerji kaynağının olmadığını ve termik santralin kapatılmasının bölgede enerji kıtlığı doğuracağını iddia etmiştir.
29. Aydın İdare Mahkemesi 30 Aralık 1996 tarihinde³ Gökova termik santrali davasıyla benzer bir karar vermiş ve idari makamların Yeniköy termik santralinin durdurulmasına ilişkin istemin reddine ilişkin kararını iptal etmiştir. Bilirkişi raporlarına dayanan mahkeme, Yeniköy santralinin zorunlu işletme izinlerine sahip olmadığına ve zaten çevreyi kirlettiğine dikkat çekmiştir. Bundan dolayı idari makamların ret kararı hukuka aykırı bulunmuştur.

(c) Yatağan termik santrali davası

30. Başvurucular, idare mahkemesi önünde, Yatağan termik santralinin 1982 yılından bu yana faaliyette bulunduğunu ve 1985 yılından bu yana ise çevreye zarar verdiğinin gözlemlendiğini ileri sürmüşlerdir. Başvurucular, davalıların termik santrallerin işletilmesi için zorunlu izinleri almayı ihmal ettiklerini ileri sürmüşlerdir. Bu nedenle de idari makamların, santralin durdurulması talebinin reddine ilişkin kararının iptalini istemişlerdir.
31. Davalı idareler, Yeniköy ve Gökova termik santralleriyle ilgili davalarda yaptıkları gibi, başvurucuların Yatağan termik santralinin kapatılması amacıyla idare mahkemesinde açılan bu davada taraf ehliyetleri olmadığını iddia etmişlerdir. Davalılar, santralin çevreyi kirlettiğini inkâr etmişler ve baca gazı desülfürizasyon donanımının kurulacağını; zorunlu izinlerin alınacağını ileri sürmüşlerdir. Yetkili makamlar ayrıca, tesisin işletmesi durdurulduğu takdirde bölgede ciddi bir enerji kısıntısı olacağını vurgulamışlardır. Mahkemenin davayı reddetmesini istemişlerdir.
32. Aydın İdare Mahkemesi 30 Aralık 1996 tarihinde, başvurucuların taraf ehliyeti olmadığına yönelik davalı yan itirazını reddetmiş ve zorunlu izinler olmaksızın çalışan santralin durdurulması isteminin reddine yönelik idari kararı iptal etmiştir. Bilirkişi raporuna

³ Ç.n: Karar tarihiyle ilgili olarak, bkzn. yukarıda 22. paragraf ve 2 numaralı dipnot açıklaması.

gönderme yapan mahkeme, santralin çevreyi kirlettiği sonucuna varmış ve santralin durdurulması istemini reddeden idari kararın hukuka uygun olmadığına karar vermiştir.

3. Danıştay önündeki yargılama süreci

33. Danıştay, 3 ve 6 Haziran 1998 tarihli kararlarıyla Aydın İdare Mahkemesinin yukarıda söz edilen üç kararını onamıştır.
34. Danıştay, 29 Nisan 1999 tarihinde davalıların karar düzeltme istemlerini reddetmiştir.

C. İdare mahkemesi kararlarının uygulanması

35. Anayasanın138/4 maddesi ve İdari Yargılama Usul Yasasının 28. maddesine göre, idari makamlar, mahkeme kararlarına uymak ve kendilerine tebliğ edilmesinden itibaren 30 gün içinde uygulamakla yükümlüdürler (bknz. aşağıda 57. ve58. paragraflar).
36. Başbakan ve kabinenin diğer bakanlarından oluşan Bakanlar Kurulu, 3 Eylül 1996 tarihinde idare mahkemesinin kararlarının aksine, termik santrallerin çalışmasının devamına karar vermiştir. Bakanlar Kurulu, santrallerin kapatılmasının enerji kısıtlamasına ve iş kaybına neden olacağı ve bu nedenle bölgenin turizm gelirinin etkileneceği sonucuna varmıştır. Santrallerin çevreyi kirletmesinin önlenmesi amacıyla yetkililer tarafından alınması zorunlu önlemlerin alınmakta olduğu görüşünden hareket eden Bakanlar Kurulu, santrallerin durdurulmamasına karar vermiştir.
37. Başvurucular, davalı idari makamlara gönderdikleri 6 ve 14 Eylül 1996 tarihli dilekçeleriyle, Aydın İdare Mahkemesi kararlarının uygulanmasını talep etmişlerdir.
38. Başvurucular, 11 Kasım 1996 tarihinde, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına ve santrallerin bulunduğu yer yetkili cumhuriyet savcılıklarına suç duyurusunda bulunmuşlardır. Başvurucular, mahkeme kararlarını yerine getirmedeki ihmallerinden dolayı Bakanlar Kurulu üyeleri ve diğer yetkililer aleyhinde ceza davası açılmasını istemişlerdir.
39. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 20 Kasım 1996 tarihli yazısıyla, termik santrallerin kapatılmayacağı yolunda başvurucuları bilgilendirmiştir. Bakanlık, termik santrallerin ülkenin toplam elektrik üretiminin %7'sini karşıladığına ve ekonomiye yaklaşık 500 milyar lira katkı sağladığına dikkat çekmiştir. Ayrıca, 4079 kişiyi işini kaybedeceğini ve eğer santrallerin çalışması sona erdirilirse, bölgedeki turizm sektörünün bundan olumsuz etkileneceğini ileri sürmüştür. Bakanlık, yeni baca gazı desülfürizasyon sistemlerinin kurulması için sözleşmelerin imzalanmış olduğunu ve kamu sağlığı ile çevrenin korunması için gereken önlemlerin alınacağını iddia etmiştir.
40. Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, Anayasanın 100.maddesi hükmüne göre, Başbakan ve diğer bakanların kovuşturulmasının bir parlamento soruşturmasını gerektirdiği gerekçesiyle, 27 Kasım 1996 tarihinde ilgililer hakkında kovuşturma açılmasına yer olmadığına karar vermiştir.
41. Yatağan Cumhuriyet Başsavcılığı, Aydın İdare Mahkemesinin kararı Yatağan termik santrali Müdürüne tebliğ edilmediği için; TEAŞ müdürlerinin ise, mahkeme kararına uygun

davranmakla yükümlü olmadıkları gerekçesiyle, 25 Aralık 1996 tarihinde haklarında kovuşturma açılmasına yer olmadığına karar vermiştir.

42. Milas Cumhuriyet Başsavcılığı, Yeniköy ve Gökova (Kemerköy) termik santrallerinin müdürleri hakkında kovuşturma açılmasına yer olmadığına karar vermiştir. Cumhuriyet Başsavcısı, Müdürlerin sadece 3 Eylül 1996 tarihli Bakanlar Kurulu kararını yerine getirdiklerini ve bunun idare mahkemesinin kararlarını uygulamayı kastî olarak reddetmek olarak değerlendirilemeyeceğini ifade etmiştir.

D. Sonraki gelişmeler

43. Başvurucular, Yatağan Sulh Hukuk Mahkemesince verilmiş dokuz kararın birer örneğini sunmuşlardır. Yatağan termik santrali çevresinde yaşayan çiftçiler tarafından açılan bu davalarda, davacılar, zeytin ve tütün üretimlerinin nitelik ve niceliğinin termik santralden yayılan kül ve zehirli gazdan olumsuz etkilendiğini, bundan dolayı maddi zarara uğradıklarını ileri sürmüşlerdir (Dosyaların esas numaraları: 1998/80, 1998/81, 1999/68, 2000/225, 2000/226, 2000/499, 2001/72, 2001/73, 2001/76; Karar numaraları: 1998/108, 1998/113, 1999/339, 2000/164, 2000/183, 2001/59, 2001/75, 2001/78, 2001/79).
44. Yatağan Sulh Hukuk Mahkemesi, davacıların istemlerini kabul etmiş ve her biri için maddi tazminata hükmetmiştir. Davacıların arazilerine ilişkin bilirkişi raporuna dayanan mahkeme, termik santralden yayılan tehlikeli gazın bölgedeki tarımın önemli ölçüde zarara uğramasına neden olduğunu; yaprak gelişimi tamamlanmadığından zeytin ağaçlarının ve tütün bitkilerinin zarar gördüğünü ve böylece yeterli ürün veremediklerini saptamıştır.
45. Yargıtay, Yatağan Sulh Hukuk Mahkemesinin dokuz kararının hepsini onamıştır.

II. İLGİLİ HUKUK

A. Çevre korumaya ilişkin iç hukuk

1. Anayasa

46. Anayasanın 56. maddesi:

“Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir. (...)Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlardan yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir. (...)”

2. Çevre Yasası

47. 11 Ağustos 1983 tarihli *Resmi Gazetede* yayınlanan 2872 sayılı Çevre Yasasının 3. maddesi:

“Çevre korunmasına ve çevre kirliliğinin önlenmesine ilişkin genel ilkeler şunlardır:
Çevrenin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi gerçek ve tüzel kişilerle vatandaşların görevi olup, bunlar bu konuda alınacak tedbirlere ve belirlenen esaslara uymakla yükümlüdürler...”

48. Aynı Yasanın 10.maddesi:

"Gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler bir "Çevresel Etki Değerlendirme Raporu" hazırlarlar. Bu raporda çevreye yapılabilecek tüm etkiler göz önünde bulundurularak çevre kirlenmesine sebep olabilecek atık ve artıkların ne şekilde zararsız hale getirilebileceği ve bu hususta alınacak önlemler belirtilir.

"Çevresel Etki Değerlendirme Raporu"nun; hangi tip projelerde isteneceği, ihtiva edeceği hususlar ve hangi makamca onaylanacağına dair esaslar yönetmelikle belirlenir."

49. Aynı Yasanın 28.maddesi:

"Çevreyi kirletenler ve çevreye zarar verenler, ihmali olsun ya da olmasın sebep oldukları kirlenme ve bozulmanın doğurduğu zararlardan dolayı sorumludurlar.

Kirletenin, meydana gelen zararlardan ötürü genel hükümlere göre de tazminat sorumluluğu saklıdır."

50. Aynı Yasanın 30.maddesi:

"Çevreyi kirleten veya bozan bir faaliyetten zarar gören veya haberdar olan gerçek ve tüzel kişiler, idarî makamlara başvurarak bu faaliyetin durdurulmasını isteyebilirler."

51. Haziran 1992 tarihinde Rio De Janerio (Brezilya)'da toplanan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, Devletlerin çevreye ilişkin sorumluluklarının ve haklarının genişletilmesini amaçlayan bir deklarasyonu ("Rio Çevre ve Kalkınma Deklarasyonu") kabul etmiştir. Bu Deklarasyonun 10. İlkesine göre:

"Çevre konuları, duyarlı bireylerin belirli düzeydeki katılımları ile en iyi şekilde ele alınabilir. Ulusal düzeyde, her birey kamu otoritelerindeki çevreyle ilgili bilgilere (tehlikeli maddelere ve faaliyetlere ilişkin bilgiler de dahil olmak üzere) ulaşabilecek ve karar verme sürecine katılma fırsatına sahip olacaktır. Devletler, bilgileri herkes tarafından elde edilebilecek hale getirerek kamu duyarlılığını ve katılımını kolaylaştıracak ve destekleyecektir. Acil çözüm ve yeni düzenlemeler dahil olmak üzere adli ve idari uygulamalara etkin geçiş sağlanacaktır."

52. Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi, 27 Haziran 2003 tarihinde, 1614 (2003) sayılı Çevre ve İnsan Hakları Tavsiye Kararını kabul etmiştir. Söz konusu tavsiye kararının ilgili bölümü şunları ifade etmektedir:

"9. Parlamenter Meclis, üye Devletlerin Hükümetlerine aşağıdaki tavsiyelerde bulunur:

- i. ayrıca çevresel koruma gereksinimini dikkate alarak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 2, 3, 8. ve Ek Protokolün 1. maddesine uygun olarak, kişilerin özel mülkiyetinin, fiziksel bütünlüğünün, özel ve aile yaşamının, sağlığının ve hayatının uygun şekilde korunmasını sağlamak;
- ii. ulusal yasalarda, tercihen anayasal düzeyde devletlerin çevre korumaya yönelik nesnel yükümlülükleri içinde yer alan, kabuledilebilir, yaşanabilir ve sağlıklı çevre bir insan hakkı olarak tanınmalıdır;
- iii. bilgiye ulaşım için bireysel olarak yargı sürecine ulaşma ve Aarhus Sözleşmesinde ortaya konduğu gibi, çevre konularında yargıya ulaşma ve halkın karar sürecine katılma hakkı korunmalıdır (...)"

C. İdare mahkemesindeki davanın tamamlanması

53. 2577 sayılı İdari Usul Yasasının 2. maddesine göre, hukuka aykırı idari eylem/işlem nedeniyle kişisel yararları ihlal edilen herkes, sözkonusu eylemin/işlemin iptali için dava açabilir.

54. Danıştay 2 Şubat 1990 tarihli kararında (1989/430 E. – 1990/18 K.) kişisel yarar kavramını, kişisel hak kavramından ayırmıştır:

“(…) hak ihlali ile yarar ihlali aynı anlama sahip değildir. Bu farklılık, ciddi ve mantıklı bir ilişkiyi işaret eder. İhlal edilen yararın ekonomik ya da maddi bir yapıya sahip olması zorunlu değildir (…)”

55. 2577 sayılı Yasanın 5/2 maddesine göre:

“Birden fazla kişinin ortak dilekçe ile dava açabilmesi için davacıların hak veya menfaatlerinin ortak olması ve davaya yol açan maddi olay veya hukuki nedenlerin aynı olması gerekir.”

56. 2577 sayılı Yasanın 10/2 maddesine göre:

“[Eğer idari yetkililer tarafından]⁴Altmış gün içinde [alma tarihinden sonra] bir cevap[dilekçeye] verilmezse istek reddedilmiş sayılır.

D. Yetkililer tarafından mahkeme kararının yerine getirilmesi

57. Anayasanın 138/4maddesine göre:

“Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.”

58. 2577 sayılı Yasanın 28. maddesine göre:

“1. Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemelerinin esasa ve yürütmenin durdurulmasına ilişkin kararlarının icaplarına göre idare, gecikmeksizin işlem tesis etmeye veya eylemde bulunmaya mecburdur. Bu süre hiçbir şekilde kararın idareye tebliğinden başlayarak otuz günü geçemez.

(…)

3. Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemeleri kararlarına göre işlem tesis edilmeyen veya eylemde bulunulmayan hallerde idare aleyhine Danıştay ve ilgili idari mahkemede maddi ve manevi tazminat davası açılabilir.

4. Mahkeme kararlarının otuz gün içinde kamu görevlilerince kasten yerine getirilmemesi halinde ilgili, idare aleyhine dava açabileceği gibi, kararı yerine getirmeyen kamu görevlisi aleyhine de tazminat davası açılabilir.”

59. 2577 sayılı Yasanın 52/4 maddesine göre:

“Kararın bozulması, kararın yürütülmesini kendiliğinden durdurur.”

⁴Ayraç içindeki ek ibareler özgün AİHM metnine AİHM tarafından eklenmiştir. İngilizce metne sadık kalınarak çeviri yapılmıştır (ç.n).

HUKUK

I. SÖZLEŞMENİN 6/1 MADDESİNİN İHLALİ İDDİASI

60. Başvurucular, ulusal yetkililerin idare mahkemesinin kararlarını yerine getirmedeki ihmalleri nedeniyle adil yargılanma haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüşlerdir. Başvurucular, Sözleşmenin 6/1 maddesinin aşağıdaki bölümüne dayanmışlardır:

“ (...) herkes, medeni hak ve yükümlülüklerinin karara bağlanmasında (...) [bir]yargı yeri tarafından (...) duruşma (...) hakkına sahiptir (...)”

1. 6/1 maddenin uygulanabilirliği

61. Hükümet, bu davada 6/1 maddenin uygulanamayacağını iddia etmiştir. Mahkemenin, *Balmer-Schafroth ve Diğerleri/İsviçre* (26 Ağustos 1007 tarihli hüküm, *Hükümler ve Kararlar Raporu*, 1997-IV, 40), *Athanassoglou ve Diğerleri/İsviçre* ([GC], no. 27644/95, 55 AİHM 2000-IV) ve *Hüseyin Cahit Ünver/Türkiye* ([karar] 26 Eylül 1996 tarihli ve 36209/97 no.lu karar) kararlarındaki düşüncelerine gönderme yapan Hükümet, termik santrallerin anılan faaliyetlerine karşı olmak ile başvurucuların medeni haklarının ihlal edilmesi arasında bağlantı olmadığını ileri sürmüştür. Başvurucular özellikle, termik santralin faaliyeti nedeniyle, ciddi, spesifik ve hemen olması muhtemel bir tehlikeye kişisel olarak maruz kaldıklarını göstermede başarısız olmuşlardır. Aksine başvurucular, ülkenin çevresel sorunlarıyla ilgilendiklerini ve sağlıklı bir çevrede yaşamayı arzuladıklarını; kişisel olarak etkilenmediklerini kabul etmişlerdir. Başvurucular, yargılamanın hiçbir aşamasında ekonomik ya da başka bir kayba katlanmak zorunda kaldıklarını iddia etmemişlerdir. Bundan dolayı, tartışma konusu yargılamanın sonucu, başvurucuların medeni hakları için doğrudan doğruya bir kesinlik taşımamaktadır.

62. Hükümet ayrıca, Türk hukukuna göre, yalnızca “hakları” ihlal edilen kişilerin mağdur olarak istemde bulunabileceklerini; oysa somut davada başvurucuların, ulusal mahkemeler önünde sadece “yararlarının” ihlal edildiğini ileri sürdüklerine dikkat çekmiştir. Konuyla ilgili Danıştay içtihadına gelince; Hükümet, hak ihlalinin gerektirdiği “mağdur” kavramına dikkat çekmiştir (bkz. yukarıda 54. paragraf). Bu nedenle, başvurucuların her ne kadar yararlarını ihlal eden idari eylemin iptali için dava açma yetkileri varsa da, bu onlara mağdur sıfatını kazandırmamıştır (bkz. yukarıda 53. paragraf). Başvurucuların şikâyetleri yarar üzerine bir hakkın bulunmayışından dolayı, Sözleşmenin 6/1 maddesi anlamında “medeni haklar ve yükümlülükler” kavramıyla ilgili değildir.

63. Başvurucular Hükümetin iddialarını kabul etmemişler ve yaşadıkları yer olan Türkiye’nin Ege bölgesinin çevresinin korunmasıyla ilgili olduklarını ileri sürmüşlerdir. Ayrıca, Hükümetin ulusal mahkemelerin kararını uygulamadaki ihmalinin, hukukun üstünlüğü ilkesini çiğnediğini ve duygusal sıkıntı yaşamalarına neden olduğunu iddia etmişlerdir.

64. Mahkeme, 6/1 maddesi için “medeni” ibaresinin uygulanabilir olmasını, en azından iç hukukta kabul edilen bir “medeni hak” üzerinde tartışma olması gerektiğini yinelemektedir. Tartışma gerçek ve ciddi olmak zorundadır; yalnızca güncel bir hakkın varlığıyla değil, ayrıca, hakkın uygulanma alanı ve amacıyla da ilgili olabilir. Yargılamanın sonucu, sözkonusu hak için doğrudan bir kesinlik taşımak zorundadır; seyrek bağlantı noktaları ya da uzak sonuçlar 6/1’i harekete geçirmek için yeterli değildir (diğerlerinin yanı sıra bkz., *Taşkın ve Diğerleri/Türkiye*, no. 46117/99, 130, AİHM 2004-...; yukarıda 32. paragrafta

söz edilen *Balmer-Schafroth ve Diğerleri/İsviçre kararı*; yukarıda 43. paragrafta söz edilen *Athanassoglou ve Diğerleri/İsviçre*).

65. Mahkeme, ulusal mahkemeler önündeki yargılamalar ve idari yetkililer aleyhine yapılan başvurulardan dolayı, başvuruçuların, Ege bölgesinde yaşamaları nedeniyle, santrallerin çevreye zarar vermesi, bölgede sağlık ve yaşam için risk oluşturmamasından dolayı üç termik santralin çalışmasına karşı mücadele ettiklerinin açık olduğuna dikkat çekmektedir. Başvuruçular, ekonomik ya da başka herhangi kayıpla karşı karşıya kaldıklarını ileri sürmemişler; sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamaya ilişkin anayasal haklarına dayanmışlardır (bkz. yukarıda 14. paragraf). Türk hukuku böyle bir hakkı tanımıştır; bu anlamda Anayasanın 56. maddesi açıktır (bkz. yukarıda 46. paragraf) ve idare mahkemesi kararları da bunu kabul etmektedir. Daha önceden söz edilenleri dikkate alarak Mahkeme, termik santrallerin tehlikeli faaliyetlerinin neden olduğu çevre zararına karşı koruma için başvuruçuların Türk hukukuna göre yetkili olduklarına; başvuruçuların tartışılabilir bir iddiası/istemi olduğuna inanmıştır. Bu, var olan “tartışma”nın ciddi ve gerçek olduğunu ortaya koymaktadır.
66. Bu yüzden Mahkeme, söz konusu hakkın hakkın bir “medeni hak” olup olmadığı hususunu saptamalıdır. Bu bağlamda Mahkeme, Aydın İdare Mahkemesince bilirkişi raporu temelinde, tehlikeli gaz ve kül emisyonu yüzünden Gökova, Yeniköy ve Yatağan termik santrallerinin çevre kirliliğine neden olduğunun ve toplum sağlığı için tehlike taşıdığına, saptandığına dikkat çeker. Termik santraller tarafından yayılan tehlikeli gazın, 25-30 kilometrelik çapın üstünde bir alanı etkileyebileceği, idare mahkemesinin bulgularından ortaya konmaktadır. (bkz. yukarıda 22. paragraf). Bu mesafe başvuruçuların yaşadığı yeri kapsamaktadır ve termik santrallerin yakın çevresinde yaşayanlar gibi spesifik ve yakın bir riske sokmamasına rağmen, fiziksel bütünlüklerini korumak için onlara harekete geçme hakkını vermektedir.
67. Mahkeme, başvuruçuların sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip bireyler olduklarına; çevresel kirliliğini önlemenin ve çevreyi korumanın sürdürülmesi gereken bir görev olduğuna; idari makamların termik santrallerin çalışmasının devamına ilişkin kararının iptalini ve termik santrallerin çevresel tehlike yaratan çalışmalarının durdurulması amacıyla mahkemenin bir karar vermesini talep etmek için Türk hukukuna göre hak sahibi olduklarına dikkat çekmektedir (bkz. yukarıda 22. ve 53. paragraflar). Ek olarak, idare mahkemelerince verilen kararlar başvuruçuların lehinedir ve bu kararların uygulanmasının reddine yönelik herhangi bir idari karar almak ya da anılan kararların arkasına dolanmak, onlara tazminat yolunu açmıştır (bkz. yukarıda 57. ve 58. paragraflarda söz edilen *Taşkın ve Diğerleri* kararı). Bu nedenle, bir bütün olarak ele alındığında, idare mahkemeleri önündeki yargılamalardan çıkan sonuç, başvuruçuların medeni haklarıyla bağlantılı olduğu hususunun dikkate alınabileceğidir.
68. Mahkeme, 6/1 maddede yer alan “medeni hak” kavramının, Sözleşmenin 53. maddesi bağlamında iç hukukta uygulanabilir bir hakkın kısıtlanması olarak yorumlanamayacağına dikkat çeker. Bu açıdan, Hükümetin dayanak olarak gösterdiği kararlar, özellikle *Balmer-Schafro ve Athanassoglou* kararları halihazırdaki davadan farklıdır; bu davalardaki başvuruçuların gücü, nükleer santrallerin işletme izinlerinin uzatılmasına yönelik itirazları üzerine, bir mahkemeden karar almak için yeterli olmamıştı. *Hüseyin Cahit Ünver* davasında ise, başvuruçular tarafından talep edilen hak, idare hukukuna göre, usuli bir haktır ve iç hukuka göre sahip olduğu herhangi bir spesifik hakkın korunmasıyla ilgili değildir.

69. Özetle, 6. madde, halihazırdaki davada uygulanabilirlerdir.

B. 6/1'e uygunluk

70. Hükümet, idare mahkemelerinin kararlarından sonra elektrik santralleri için zorunlu bütün ruhsatların alındığını ve bu nedenle sözkonusu kararların uygulanmasında ihmâl olmadığını iddia etmiştir.
71. Başvurucular Hükümetin iddialarını reddetmişler; idare mahkemelerin kararlarının uygulanmamasının hukukun üstünlüğü ilkesiyle çeliştiğini ve Sözleşmenin 6/1 maddesinin gereklerini ihlal ettiğini ileri sürmüşlerdir. Başvurucular ayrıca, elektrik santrallerinin, çevre ve toplum sağlığı için hâlâ bir tehdit oluşturduğuna, idare mahkemeleri tarafından verilen son kararların da bunu gösterdiğine dikkat çekmişlerdir (bknz. yukarıda 43-45. paragraflar).
72. Mahkeme, bir mahkeme tarafından verilen kararın yerine getirilmesinin, Sözleşmenin 6/1 maddesinde amaçlanan "yargılama"nın bütünleyici parçası olarak dikkate alınması gerektiğini yineler (bknz. 19 Mart 1997 tarihli *Hornby/Yunanistan* hükmü, *Raporlar*, 1997-II, pp. 511-512, 40). Eğer Sözleşmecî Devletin yasal sistemi, kesin ve bağlayıcı olan bir mahkeme kararının veya bir tarafın maruz kalacağı zararı önleyen bir tedbir kararının uygulanamaz hale gelmesine izin veriyorsa, bu durumda, 6.maddeyle sağlanan olan mahkemeye ulaşma hakkı görünürde kalacaktır. Bu ilke, davacının medeni hakları için kesinlik sağlayan idari işlemler bağlamında bir tartışmanın sonucu ile ilgili olduğu takdirde daha da önemlidir.
73. Mahkeme, idari makamların üç termik santralin çalışmalarının durdurulması için, 20 Temmuz 1996 tarihinde Aydın İdare Mahkemesince verilen yürütmeyi durdurma kararını uygulamadıklarına dikkat çekmektedir (bnz. yukarıda 17. paragraf). İdari makamlar, ayrıca Aydın İdare Mahkemesinin 30 Aralık 1996 tarihli kararlarını onayan Danıştay'ın kararlarını da yasa tarafından emredilen süre içinde yerine getirmemiştir. Bilakis, Bakanlar Kurulu 3 Eylül 1996 tarihinde idare mahkemelerinin kararlarının aksine, üç termik santralin faaliyetinin sürdürülmesine karar vermiştir. Bu son karar yasal temelden yoksun ve iç hukuka göre açıkça hukuka aykırıdır (bknz. yukarıda 57. paragraf). Bu, yargı kararlarına karşı hile yapmakla aynı şeydir. Mahkeme, böyle bir durumun yasal kesinlik ilkesi ve hukukun üstünlüğü üzerine kurulmuş Hukuk Devleti ilkesini ters yönde etkilediği görüşündedir (bknz. yukarıda sözü edilen *Taşkın ve Diğerleri* kararı).
74. Daha önce belirtilenlerin ışığında Mahkeme, ulusal makamların, Aydın İdare Mahkemesince verilen 30 Aralık 1996 tarihli kararları ve sonradan verilen Danıştay'ın 3 ve 6 Temmuz 1998 tarihli kararlarını makul süre içinde ve hukuka uygun şekilde yerine getirmede ihmalleri olduğunu, bu nedenle 6/1 maddesinin etkin kullanımından yoksun kaldığını düşüncesindedir.
75. Bundan dolayı, Sözleşmenin 6/1 maddesi ihlal edilmiştir.

II. SÖZLEŞMENİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

76. Sözleşmenin 41. maddesi:

“Mahkeme, Sözleşmenin ya da Protokollerin ihlal edildiğini bulularsa ve ilgili Sözleşmeci Devletin iç hukuku bu ihlali ancak kısmen giderme olanağı veriyorsa, gerekli gördüğü takdirde Mahkeme, hakkaniyete uygun şekilde zarara uğrayan tarafın tatminine hükmeder.”

77. Başvurucular, maddi zarar için tazminat ya da masraf ve harcama istememişlerdir. Ancak, idare mahkemelerinin kararlarının uygulanmamasının neden olduğu ıstırap ve duygusal acı için manevi tazminat isteminde bulunmuşlardır. Başvurucular, hükmedilecek miktarı Mahkemenin takdirine bırakmışlardır.
78. Hükümet, başvurucuların istekleri için bir yorum yapmamıştır.
79. Mahkeme, yetkililerin idare mahkemesinin kararlarına uymaması nedeniyle başvurucuların ıstırap çektikleri düşüncesindedir. İdare mahkemelerinden kendi lehlerine kararlar alan başvurucular zorlu/karmaşık bir yargılama sürecine dahil olmuşlar ve yetkililerin bu kararlara uymasını sağlamak için ayrı bir prosedürü takip etmek zorunda kalmışlardır; hukukun üstünlüğüyle yönetilen Devletin temel ilkeleri ihlal edilmiştir (bkz. *Taşkın ve Diğerleri* kararı). Bir taraftan böyle bir zararın değerlendirilmesi zor iken, yalnızca ihlal tespitiyle başvurucuların karşı karşıya kaldıkları ıstırap tazmin edilemez. Bundan dolayı, takdirini eşitlik temelinde yapan Mahkeme, her bir başvuru için toplam 1.000 Euro’ya hükmetmiştir.

C. Gecikme faizi

80. Mahkeme, gecikme faizinin Avrupa Merkez Bankasının yıllık borç verme faizlerine %3 eklenerek belirlenmesi gerektiğine karar vermiştir.

BU NEDENLERLE MAHKEME, OYBİRLİĞİYLE,

1. Sözleşmenin 6/1 maddesinin ihlal edildiğine *karar vermiştir*;
2.
 - (a) Sorumlu Devletin, Sözleşmenin 44/2. maddesi uyarınca, Mahkeme kararının kesinleşeceği tarihten itibaren üç ay içinde, toplam 1.000 EUR (bin euro) manevi tazminatın, ödemenin yapılacağı tarihte sorumlu Devletin ulusal parasına çevrilerek her bir başvurucuya ödenmesine; ödemelerin herhangi bir vergiden ayırık tutulmasına;
 - (b) Yukarıda söz edilen üç aylık sürenin dolmasından itibaren ödeme tarihine kadar geçen süre için, Avrupa Merkez Bankasının borç verme faizlerine eşitlenecek yıllık basit faize 3 puan eklenmesine *karar vermiştir*.

İngilizce olarak hazırlanan bu metin, Mahkeme İçtüzüğü’nün 77/2 ve 3. maddelerine uygun olarak, 12 Temmuz 2005 tarihinde yazılı olarak ilan edilmiştir.

S. DOLLE
Yazı İşleri Müdürü

J-P. COSTA
Başkan

CM/ResDH (2007)4 Nolu Ara Kararı (14.02.2007)

İnsan Hakları Mahkemesinin Ahmet Okyay ve Diğerleri – Türkiye Davası Kararının İnfazı

(36220/97 no'lu başvuru, 12 Temmuz 2005 karar tarihi, 12 Ekim 2005 kesinleşme tarihi)

Bakanlar Komitesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararlarının infazının Kurulun nezaretine tabi olduğu hakkındaki Temel Hak ve Özgürlüklerin Korunmasına Dair Sözleşmenin 46. maddesinin 2. paragrafı uyarınca (bu metinde "Sözleşme" ve "Mahkeme" olarak anılacaktır);

Mahkemenin bu davadaki kesinleşmiş hükmünün 12 Ekim 2005 tarihinde Komite'ye gönderilmesi üzerine aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:

Bu davada Mahkeme, 1996 tarihinde yerel yargı makamlarınca verilmiş ve 1998 yılında temyiz makamında onaylanmış bulunan, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve bir kamu iktisadi teşekkülü tarafından birlikte yönetilmekte olan üç termik santralin (Gökova (Kemerköy), Yeniköy ve Yatağan termik santralleri) çevrenin korunmasına ilişkin Türk mevzuatına aykırı olarak ülkenin güney batısında çevre kirliliği yaratmaları nedeni ile (bu santrallerin işletilmeleri nedeni ile ağır derece çevre zararı olduğu ve yasal izinlerinin bulunmadığı belirlenmiştir) kapatılmaları kararının yerine getirilmemesi hakkındaki davayı, Sözleşmenin 6. maddesi ile güvence altına alınan adil yargılanma hakkının ihlali olarak değerlendirmiştir.

Yerel mahkeme kararlarında, santrallerin bacalarından çıkan kükürt gazı ve azot gazı salınımının filtreme ekipmanı olmadan gerçekleştirildiği belirtilmekte, sülfürdioksit'in % 95'ini filtreleyecek derecede kükürt giderici sistem kurulması emredilmektedir.

Mahkeme, bir ihlalin varlığının tespit ettiği hallerde, talep edilen tazminat miktarının üstünde ya da altında bir bedelin ödenmesine hükmetmekte ve davalı Devletten, eğer durum gerektiriyorsa,

- İhlali sonlandıracak doğrudan önlemleri almasını ve olabildiğince eski hale getirme teşkil edecek derecede ihlalin etkilerini ortadan kaldırmasını; ve
- benzer ihlallerin yaşanmaması için genel önlemler almasını istemektedir.

Bakanlar Kurulu tarafından dava hakkında yapılan ilk incelemede, resmi makamların birçok kez, Mahkemenin kararında da belirtilmiş olan Sözleşmenin 6. maddesindeki yükümlülükleri doğrultusunda yargı kararlarını uygulamaya davet edildikleri görülmüştür.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının, 1996 tarihli iç düzenlemeler kapsamında gerekli gelişmeler için sözleşmelerin imzalandığını belirttiği görülmüştür.

Gereken donanımın halen kurulmadığı ve resmi makamlardan alınan bilgilere göre termik santrallerin bu konu ile ilgili nedenlerle mümkün olan en az gaz salınımını sağlamak için asgari kapasite ile çalıştırıldıkları, özellikle Yatağan Termik Santrali açısından aşırı kirlenme nedeniyle idari ve adli para cezalarının uygulandığı anlaşılmaktadır.

Termik santrallerin kapatılmasına ilişkin yerel mahkeme kararlarının kesinleşmelerinden itibaren altı yıl ve Mahkemenin (A.İ.H.M) kararı üzerinden bir yıl geçmesine rağmen halen uygulanmamış olması ve santrallerin uygun filtre sistemi olmaksızın çalışmaya devam ettikleri esfle görülmektedir.

Önemle belirtmek gerek ki, bir yargı kararına veya tedbire uymamanın bu şekilde devam etmesi, adil yargılanma hakkı kavramının içeriğini boşaltmakta, kanunları uygulanamaz hale getirmekte, dolayısıyla hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmayacak sonuçlara neden olmaktadır.

Gerçekleştirilecek işlemlerin sonucunda başvuru sahiplerinin Türkiye Anayasası ve ilgili mevzuatla güvence altına alınmış sağlıklı bir çevrede yaşama hakları temin edilmiş olacağından, bu davada yargı kararının ivedilikle uygulanması en önemli meseledir.

Konu çevrenin korunması olduğundan, yerel mahkeme kararlarına tam saygı gösterilmesini sağlamanın ayrıca önemi büyüktür.

Yukarıda belirtilenlere ek olarak Bakanlar Komitesi, davaya konu ihlal nedeni ile toplumun büyük bir bölümünün risk altında kalacağı kaygısı ile;

Ve bununla bağlantılı olarak Türkiye'nin Mahkeme kararında belirtilen münferit ve genel nitelikteki tüm gerekli önlemleri vakit kaybetmeksizin alması yükümlülüğü nedeniyle;

Türk makamlarına, fabrikaların kapatılması veya gerekli filtre sisteminin kurulmasını emreden yargı kararlarının ivedilikle uygulanmasını ISRARLA TALEP EDER; ve

Türk makamlarını, söz konusu yargı kararında belirtilen konu ile ilgili olarak, bu gibi ihlallerin engellenmesine yönelik tedbirler konusunda bilgi edinmeye DAVET EDER.

Bakanlar Komitesi tarafından 14 Şubat 2007'de, Bakan vekillerinin 987. toplantısı sırasında karara bağlanmıştır.